

עילת ההטעיה
בתובענות ייצוגיות

המצב המשפטי לפני חוק תובענות ייצוגיות

- ניתן להגיש תובענות ייצוגיות מכח עילת ההטעיה בלבד.
- נאלצים להפוך עילות חוזיות ואחרות לעילת ההטעיה.
- חיובים משפטיים שלא כדין בחשבונות בנק –
"רישום החיוב בחשבון יוצר מצג שווא כלפי הלקוחות כאילו מדובר בחיוב תקף על-פי דין" – ת"א 1465/03 לוק נגד בנק המזרחי.
- המצב כיום – עילות נוספות. יש לבחון האם יש צורך בעילת ההטעיה.

ברזני נ' בזק - ע"א 1977/97 ודנ"א 5712/01

• עילת התביעה האישית
של ברזני –

השופטת טש"כ:

אין צורך בהסתמכות.

דעת הרוב:

יש צורך בהסתמכות.

• עילת התביעה של
הקבוצה –

גישת השופטת טש"כ:

חזקת הסתמכות.

השופט ברק והשופט חשין:

הותירו בצריך עיון.

חזקת ההסתמכות

- האם דיני התובענות הייצוגיות משפיעים על הדין המהותי או רק על הדין הפרוצדוראלי? (לדוגמה זוטי דברים)
- עילת התביעה.
- ראיות.
- סעדים.
- עד כמה ההבחנה בין דין מהותי או פרוצדוראלי נכונה?

תחליפים לחזקת ההסתמכות בברזני

השופט ברק:

- סעד לעתיד בלבד מכח מצג העלול להטעות

השופט חשין:

- דרכים אחרות לזיהוי חברי הקבוצה.
- ממונה.

השלכות ענין ברזני על עילה חוזית לפי חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006

- הבטחה צרכנית בדעת השופטת טש"כ.
 - השופטת דורנר בדיון הנוסף –
- "פרסום של סֶפֶק אודות מחיר מסוים מצמיח זכאות לצרכנים שלא לשלם מחיר גבוה ממנו. ממילא, אם בפועל יגבה הֶסֶפֶק מחיר גבוה יותר, תהיה זו הפרת חוזה, המצמיחה זכאות לסעד כספי אף לצרכנים שלא נחשפו לפרסום" (פיסקה 2).

ע"א 9590/05 רחמן-נוני
נ' בנק לאומי לישראל בע"מ

• מתייחס לעילת התביעה האישית של מבקש
האישור –

"גם שאלת עצם דרישת הוכחתו של קשר סיבתי
במקרה דנא ראויה לשיקול נוסף ... האם יש להחיל
את ההלכה שקבע בית משפט זה לעניין עילת
ההטעיה בדנ"א 5712/01 ברזני נ' בזק חברה
ישראלית לתקשורת, פ"ד נז(6) 385 (2003) גם
כשמדובר בעילה של אי-גילוי".

יישום עילת הטעיה בבתי המשפט עד הלכת שטנדל

- די בכך שהמצג המטעה עלול להטעות על מנת לאשר את התביעה כייצוגית.
- הדיון בשאלה הקשר הסיבתי והנזק יתקיים בשלב התובענה הייצוגית.
- "במידה ולא ניתן יהיה לזהות את כל חברי הקבוצה, או חלק ניכר מהם, תישקל האפשרות לפסוק סעד לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, או לטובת הציבור. ראה: סעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות ... מכל מקום, כיום כבר ברור כי אין בקושי זה כדי להכשיל את אישור התביעה הייצוגית, ואף לא את התביעה עצמה" – בש"א 24655/06 פרחן נ' מולטילוק.

שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ –

ע"א 458/06 ודנ"א 5035/09

- דיון בעילת התביעה של הקבוצה.
- "הליך של תובענה ייצוגית לא יביא בנסיבות הקיימות לייעול וקיצור ההליכים, מאחר והוא לא פוטר את התובעים הפוטנציאליים מהצורך להראות עבור כל אחד ואחד מהם בנפרד, כי התקיים קשר סיבתי בין הפרסום המטעה לדרך התנהגותו ולנזק שנגרם לו".
- התובענה הייצוגית אינה משנה סדרי עולם בהוכחת קיומו של קשר סיבתי, ולכן יש לדחות את הרעיון של חזקת הסמכות.
- בית המשפט מצטט מדברי השופט חשין בענין ברזני, בנוגע לעילת התביעה האישית, ולומד מהם לענין העילה של הקבוצה.
- בית המשפט מפנה לאפשרויות שהעלה השופט חשין כתחליף לחזקת ההסתמכות.

שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ –

ע"א 458/06 ודנ"א 5035/09

- "אין בערעור הצעות מעשיות ומשביעות רצון למנגנון, על פיו ניתן יהיה לקבוע או לכל הפחות להעריך אלו צרכנים הושפעו מן הפרסום ומהי מידת הנזק שנגרמה לתובעים בשל הפרסום, להבדיל מן השימוש בשירותיה של בזק בינלאומי שלא בעקבות ההטעיה".

קשיים בהלכת שטנדל - דנ"א 5035/09

- **טענת העותר לדין נוסף - השאלה העקרונית של היחס בין סעיף 8(א)(2) לחוק תובענות ייצוגיות לסעיף 20(ג) לחוק.**
- **הכרעת בית המשפט - "שאלת היחס בין סעיפים 8(א)(2) ו-20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות ... לא נדונה בפסק הדין נשוא העתירה, ולפיכך ברי כי אין מקום לערוך דיון נוסף לגביה".**

יישום הלכת שטנדל בבתי המשפט

גישה מקלה – הבחנות בין ענין שטנדל ובין מקרים אחרים - "פרסום מוצרי פרוטק וחזוקית במהלך עונת החורף הינו פרסום רחב היקף החולש על אמצעי תקשורת רבים, שילוט ועלונים המופצים בין היתר בבתי מרקחת וברשתות הפארם. כאמור לעיל, לאור אופייה המיוחד של הטעיה באמצעות פרסום, אשר השפעתה על הצרכנים אינה ניתנת למדידה מדויקת, אין מקום לדרוש במקרים מסוג זה הוכחת הסתמכות או קשר סיבתי ברמה גבוהה יותר" - ת"א 2084-07 ורון נ' אלטמן.

• גישה מחמירה - "כדי שניתן יהיה לאשר תביעה שעילתה הטעיה כתביעה ייצוגית, נדרשת שיטה קבילה ויעילה לזיהוי הקבוצה (זיהוי פרטני של כל חברה או לפחות הגדרה של גודל הקבוצה).
המבקש צריך להתייחס לשיטה זו כבר בשלב הראשון" - ת"א 2687/06 כהן נתנאל נ' רדיוס שידורים בע"מ.

ע"א 10262/05 אביב שירותים משפטיים בע"מ נ' בנק הפועלים בע"מ

• "אין לשלול את האפשרות כי האופי הקבוצתי-ייצוגי של ההליך ישרה במקרים מסוימים על דרך בחינתו של יסוד הקשר הסיבתי, ... חוק תובענות ייצוגיות הגביר את האפשרות הזו לאור הדגשתו את הפן הקבוצתי והגמשתו את התנאים שבהם נדרשים לעמוד תובעים ייצוגיים, והכל לצורך הגשמת תכליות התובענה הייצוגית. ... במקרים מתאימים יושפעו יסודות העוולה האישית מההקשר הייצוגי ... פרשנות פרטנית דווקנית ליסוד הקשר הסיבתי עלולה לפיכך לסתום את הגולל על תובענות ייצוגיות רבות בניגוד לתכלית חוק תובענות ייצוגיות ... במקרים מתאימים יש לבחון את יסוד הקשר הסיבתי לפי נקודת מבטו של "תובע-על" המבטא את האינטרס המשותף של התובעים בכוח כולם, ורואה לנגד עיניו את הנזק המצטבר. בחינה כזו של קשר סיבתי קבוצתי אפשר שתקיים את יסוד הקשר הסיבתי גם במקום שבו לא מתקיים יסוד הקשר הסיבתי במובנו הפרטני".

ע"א 10085 תנובה נ' ראבי

- **"ככל שבתובענה ייצוגית עסקינן נדרש בית המשפט לשלב בדין הנזיקין שאותו הוא מחיל עקרונות וכללים השאובים מתחום ייחודי זה של תובענות ייצוגיות, אשר בו מתעוררים לא אחת קשיים מעשיים באיתור חברי הקבוצה ובמתן פיצוי לכל אחד מחבריה וכן קשיים בהוכחת הקשר הסיבתי ובהוכחת הנזק שנגרם לכל אחד מחברי הקבוצה."**
- **"כך למשל מתייחס סעיף 20 לחוק ... ל"הוכחת הזכאות לסעד ותשלום פיצוי כספי" וקובע הסדרים מיוחדים להענקת סעדים בתובענות ייצוגיות".**
- בענייננו לעומת זאת מדובר בהטעיה שבמחדל אותה ביצעה תנובה בכך שלא גילתה את דבר הוספת הסיליקון לחלב ... על השוני שבין הטעיה במעשה לבין הטעיה במחדל לעניין הקשר הסיבתי בהקשר הייצוגי עמדנו בע"א 9590/05 רחמן-נוני נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (פורסם בנבו), 10.7.2007).
- התעלמות מענין שטנדל.
- הפניה לענין אביב שירותים משפטיים.

רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי - דעת השופט ריבלין

- ... תובענה ייצוגית – ככל שהיא נסמכת על עילת ההטעיה – אינה הדרך ההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין. אם תידון התביעה כייצוגית ביחס לעילת ההטעיה, ובית המשפט יחליט על-בסיס חומר הראיות המשותף לכל התובעים כי לא ניתן תיאור מטעה ביחס לעסקת הביטוח, יהווה הדבר מעשה בית-דין לכל קבוצת התובעים ... תוצאה זו עשויה לקפח את אותם תובעים אשר סבלו מתיאור מטעה אינדיבידואלי ויש ביכולתם להוכיח זאת".

רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי - הערות השופטת נאור

- "יש לזכור כי חוק תובענות ייצוגיות מאפשר לתובע אינדיבידואלי לצאת מן הקבוצה (ראו, למשל, סעיף 11 לחוק)".
- "ייתכן שבמסגרתה של עילת ההטעייה שבענייננו כלל לא יקבעו קביעות המהוות מעשי בית דין שימנעו תביעה אינדיבידואלית או שישפיעו על תביעה שכזו. כוונתי היא לכך שבענייננו ההטעייה עליה עמד בית המשפט כרוכה בעילה של אי גילוי ... לגבי אי גילוי ממילא לא ברור כי נדרש בהכרח דיון בהסתמכות, קשר סיבתי וכיו"ב (ראו ע"א 9590/05 רחמן-נוני נ' בנק לאומי לישראל בע"מ)".

יישום של הלכת עמוסי

- בתי המשפט החלו ליישם את הלכת עמוסי עילת ההטעיה – ת"צ 15731-10-11 נירם נ' פזומט; ת"צ 564-04-09 קדישמן נ' מנורה.

דנ"א 5666/12 עמוסי נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ

- "דין העתירה לדיון נוסף להידחות. הקביעה בפסק הדין נשוא העתירה, לפיה התובענה הייצוגית אינה הדרך ההוגנת להכרעה במחלוקת בשאלת ההטעיה, הוגבלה מפורשות לנסיבותיו הקונקרטיות של המקרה דנא, ואין בה כדי להשפיע על תובענות ייצוגיות אחרות המבוססות על עילת ההטעיה".
- מהן הנסיבות המיוחדות? ...

סיכום

- קשר סיבתי בין הנזק ובין ההטעיה – העילה האישית.
- הבחנה בין הטעיה במעשה ובין הטעיה במחדל.
- קשר סיבתי – הקבוצה.
- השפעה של דיני תובענות ייצוגיות על הדין המהותי.
- חזקת הסתמכות – האם ניתן לעשות בה שימוש, ומתי?
- עילה חוזית – מצג צרכני מחייב.
- מנגנון לאיתור חברי הקבוצה ולהערכת הנזק לקבוצה, וסעיף 20 לחוק תובענות ייצוגיות.